

نامه های

وزیر مختار ایران

در فرانسه

به وزیر امور خارجه ایران

در زمان سلطنت ناصرالدین شاه

(۲)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

از :

سرلشگر محمود - کی

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پرتال جامع علوم انسانی

عریضجات مورخه ۲۵ شهر شوال ۱۲۹۴ نمره ۱۲۰ مشتمل بر ۵ طغرا

خداوندگارا درباب جنگك بعد از آن شكست بزرگی كه در سمت قارص بلشگر عثمانی روداد و تفصیل آنرا در جزوروزنامه‌ها بعرض رسانیده‌ام ، در آن صفحات واقعهٔ جدیدی وقوع نیافته است . همینقدر می‌نویسند كه يك قسمت لشگر روس مختار پاشا را تعاقب کرده می‌خواهد او را تمام نماید و قسمت دیگرش ، قلعه قارص را محاصره نموده و بگلوله توپ بسته ، در كار گرفتن قلعه مزبور است . حالا دیگر معلوم نیست كه از عهده مختار پاشا بر آیند و قلعه قارص را بگیرند یا خیر ، اما از قرار يكه معلوم میشود كار و بار عثمانیها در آن صفحات خیلی مغشوش و مختل است و هرگاه در موقع كمك بمختار پاشا برسد می‌تواند خودداری نموده دم روسها را بگیرد و الا عرصه باو تنگ شده بالكلیه تمام خواهد شد . در سمت مغرب پلونا نیز جنرال قورغور كه سر کردهٔ سواره است عثمانیها را شكست داد و بقدر سه هزار نفر سرباز و چند نفر سر کرده از آنها اسیر کرده و سه عراده و اسلحه زیاد هم از آنها بغنیمت گرفته است و يك جای محكمی را نیز در همانجا از دست عثمانیها گرفته و متصرف شده و در آنجا خودش داده استحکامات ساخته و با فوج سواره كه دارد متحصن شده و راه آذوقه را كه از صوفیه به پلونا میرسد گرفته و نمی‌گذارد آذوقه به پلونا برسد . خلاصه از قرار يكه مذکور میشود

گویا طولی نکشید که روسها پلونا را بگیرند ، اما مخفی نماند که حالا بواسطه بدی هوا و سرمای زمستان حرکت قشون و حمل و نقل اسباب حرب و آذوقه خیلی دشوار است . بعضی از مردم ذکری از مصالحه مینمایند و میگویند که دولت انگلیس و نمسه و ایتالیا درکارند حرف مصالحه را بمیان بیاورند ، اما تا دولت روس این کار را يك طرفی نکند تمکین بصلح نخواهد کرد . این است اصل حالت ، سایر تفصیلات که تکرار آن را لازم نمی دانم در جزو روزنامه هائی است که لفا ارسال حضور میشود .

* * *

کتابخانه مدرسه همیشه علم

در این روزها در اکثر از روزنامه های اینجا انتشار داده بودند که در عید فطر جناب معین الملک برای تبریک عید بحضور اعلیحضرت سلطان شرفیاب و مورد تلافات سلطانی شده و اسماعیل بیك مصلحت گزار عثمانی در دارالخلافة طهران بحضور مبارک سرکار اعلیحضرت قدر قدرت اقدس همایون روحنا فداه مشرف شده و بعض بیانات امتنان آمیز که علائم اتحاد و یگانگی دولتین علیتین اسلام است بمیان آورده و در مقابل این بیانات از جانب سنی الجوانب اقدس شهریاری نیز لازمه تشکر و امتنان بعمل آمده و بجناب معین الملک با تلگراف مأموریت داده شده که رفته بحضور سلطان برسد و خصایص یگانگی و مخالفت حاصله فیما بین دولتین علیتین ایران و عثمانی را ابلاغ نماید . اگرچه ظاهراً این نوع اظهارات محبت و مودت آمیز خیلی بجا است ولی در این وقت جنگ ، بروز و انتشار اینگونه حالتها تأثر دیگر دارد و از قراریکه معلوم و استماع میشود روسها انزجار خاطر بهم رسانیده و اگر چه اظهاری نکرده اند ، لیکن باطناً متأثر شده اند . حالت ایشان نسبت بدولت ایران قدری سرد شده است . خلاصه فدوی حتی المقدور بدلائل

محکم در هر جائیکه لازم باشد بیانات لازمه خواهد نمود که رفع اشتباه بشود ، ولی چون احتمال دارد در ایران هم ذکرری از این مقدمه بشود و اظهار گله گذاری بعمل بیاید لهذا لازم میدانم عرض بکنم که هرگاه اظهاری در آن فقره شد معلوم است من باب مصلحت از روسها دلجوئی بشود ، خیلی مناسب خواهد شد . اعتقاد فدوی این است که حفظ دوستی دولت روس مقدم تر است تا دوستی دولت عثمانیه . باری آنچه بعقل فدوی میرسد ، از فرایض مأموریت خود دانسته بعرض میرسانم ، بعد از آن معلوم است اختیار با اولیای دولت علیه است .

کتابخانه مدرسه فیضیه قم

شش هفت ماه قبل برای چندین مرتبه در باب نشان جناب پرنس اورلوف سفیر کبیر دولت روس مقیم پاریس و مسیوفونستون نایب اول آن سفارت و پرنس ژاودرویچ پیشخدمت دربار امپراطور روس و پل منکاجی نایب ایشک آقاسی باشی حضرت پاپ و مسیو لوپز نایب اول سفارت هوندوراس تفصیلها معروض و اسامی آنها را انفاذ داشته و استدعا کرده بودم که فرمان نشان حضرات را مرحمت نموده قدغن فرمایند بزودی صادر و انفاذ پاریس نمایند ، اما بدبختانه تابحال جوابی در این باب بافتخار فدوی نرسیده است و چون حالا ایام شب نشینی و بال و مهمانی پیش آمده و اکثر از اوقات با حضرات ملاقات میشود ، نمی دانم جواب آنها را بچه قسم بدهم . نشان پرنس ژاودرویچ و مسیو منکاجی مدتی است بموجب تعلیقه جات وزارت جلیله امور خارجه وعده شده است که مرحمت خواهد شد . نشان پرنس اورلوف و نایب اول سفارت روس را چنانکه عرض کرده ام از روی ناچاری (واز آنجائیکه چنین شخص بزرگ طالب شده بود) این فدوی وعده کرده است و نشان مسیو

لوپز در مبادله نشان مقرب الخاقان میرزا نصرالله خان تعهد شده است مبرحمت خواهد شد .

حالا باوصف این احوال ، از دیر رسیدن فرامین نشانهای مزبور نهایت سرشکستگی حاصل است . استدعا دارم به خفت فدوی راضی نشوند و فرامین مزبور را التفات نموده ، با قرب وسایل برسانند که بیش از این درپیش حضرات خجل و شرمنده نمانم . اسامی حضرات را من باب یادآوری اینک لقا انفاذ میدارم .

تعلیقۀ رفیعۀ مورخۀ ۳ شمر شوال المکرم که درباب سفارش مقرب الخاقان میرزا رحیم پیشخدمت خاصۀ همایونی بسرافرازی این فدوی شرف صدور یافته بود دریوم یکشنبه ۲۷ شمر مزبور یعنی در همان روزی که خود مقرب الخاقان مشارالیه از لندن وارد پاریس شد عزووصول ارزانی داشت . چون از مدت‌های مدید از زیارت احکام جلیله محروم مانده بودم لهذا از وصول آن علی‌غیرالنتهایه مسرور شدم . چنانکه اشاره فرموده بودند که مقرب الخاقان مشارالیه بسمت آتاشه سفارت دولت علیه ایران در پاریس مقرر شده است و باید فدوی او را در این سفارت باین سمت قبول نماید ، باو امر حضرت اشرف امجد اطاعت نموده و حسب الامر و باقتضای دوستی و مودتی که فیما بین جناب حکیم الممالک و فدوی از قدیم بوده و هست نهایت جد و جهد را بدرجه‌ای بعمل خواهد آورد تا اینکه از آموختن زبان فرانسه و تعلیم قوانین دولیه و از هر نوع لوازم دائر باین شغل کامل و از همه چیز آگاه و بااطلاع شود و انشاءالله بهیچوجه قصوری نخواهد شد . اما درباب مخارج مشارالیه چیز می‌رقوم نفرموده بودند و معلوم نشد که خرج او از کجا خواهد رسید .

در اعمال و اطواری که در مدت این شش ماه از آنها بروز کرده است متهم کرده و بدلائل میخوانند مدلل بکنند که هرچه تا بحال از جانب دولت مجری شده برخلاف قانون بوده است. خلاصه عرصه را بر مارشال مکماهون و وزرای او سخت گرفته اند، در اینکه وزرا عوض خواهند شد حرفی نیست، اما خیال آنها این است که مارشال هم استعفا بدهد و کار به کمون بکشد. با وصف این احوال، مارشال هم خیال ندارد از ریاست دست بکشد و از قراریکه میگویند موافق قانون نتوانند مارشال را از ریاست بیندازند. خلاصه در مشورتخانه در گفتگو و مباحثه هستند و نظر باین حالت دیوانگی که دارند با هم خیلی سخت میگویند تا خدا چه مقدر کرده باشد.

عریضجات مورخه ۲۳ شهر ذی القعدة ۱۲۹۴ نمره ۱۲۱ مشتمل بر پنج طغرا

خداوندگارا تعلیقه رفعت آیات که در تاریخ ۷ شهر شوال مصحوب چاپار فرانسه بسیرافرازی این فدوی انفاذ فرموده بودند بانضمام پنج طغرا فرمان که بموجب استدعای فدوی مرحمت شده بود، در همین هفته عزووصول ارزانی داشت. از وصول آنها نهایت افتخار حاصل شد. سه طغرا از آن فرامین را رسانیده ام، اما فرمان جناب پرنس اورلوف و مسیو فونستون بجهت ساختن نشانهای آنها هنوز در نزد فدوی مانده است و انشاءالله در همین روزهای یعنی بمحض اینکه نشان ساز آنها را ساخت بانان میرسانم. اما مؤده وصول را بجناب پرنس اورلوف داده ام، خیلی خوشحال شد و از التفات اولیای دولت عنیه از اعطای نشان مسزبور نهایت تشکر را دارد. از اراده مطاعه مبارکه اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی روحنا فداه بسیاحت فرنگستان بانطوریکه اشاره فرموده بودند مستحضر شدم و نهایت مسرت را از آن فرمایشات همایونی که بجناب وزیر مختار

فرانسه خطاب شده بود و بان تفصیل مرقوم فرموده بودند حاصل نمودم. درحقیقت این سفرکه من غیر معروف خواهد شد بهیچ وجه من الوجوه بامسافرت سابقه نسبت نخواهد داشت و چنانچه بان فصاحت و بلاغت بیان فرموده‌اند در سفر اول بجز تشریفات چیز دیگر مشاهده نشد، اما انشاءالله این سفر که بعزم سیاحت معنوی کمرهت را بسته‌اند بعد از ملاحظه اسباب صنعت و بناهای آبادی و مدنیت نتیجه بزرگی برای ایران مترتب خواهد شد و از آنجائیکه رأی جهان آرا همه وقت باصلاح امورات داخله علاقه گرفته است، لاجرم بعد از آنکه اوضاع فرنگستان بدقت ملاحظه شد در فراهم آوردن اسباب ترقی و آبادی خودداری نخواهد شد و از حالا عقاید اهالی فرنگستان بر این است که از این سفر فواید کلیه برای ایران حاصل خواهد شد، بطوریکه مافوق آن غیرمتصور است و از روزی که این خبر باینجا رسیده است ارباب رجوع، مسئله‌های دایر بساختن راه آهن و احداث کارخانجات و غیره و غیره بامضامین مختلفه طرح نموده، باین سفارت می‌آورند و همه منتظر نتیجه بوده و هستند و انشاءالله تعالی عاقبت این سفر مبارک است باین نتیجه و یا ثمر خواهد بود. از جانب امین‌الملک تا این تاریخ خبری نرسیده است. انشاءالله بمحض اینکه وارد پاریس شدند حسب الامر و باقتضای مأموریت بطوری که سزاوار است و تکلیف مأموریتی خود میدانم در موافقت و فراهم آوردن موجبات تسهیل حصول منظور جناب معزایلیه خودداری و فروگذاری نخواهد شد و امیدوارم اسباب بقسمی فراهم بیاید که از جانب ایشان و اولیای دولت علیه مورد تحسین بشود.

از مقدمه اظہار جناب وزیر مختار فرانسه در باب گمرک متاع ممالک عثمانی که تجار فرانسه بممالک ایران داخل مینمایند بموجب

به تشخیص فدوی رجوع فرموده اند لازم میدانم که محض مراعات ادب از دو فقره که منظور است یکی را در حق مشارالیه استدعا نمایم، یعنی یا ترقی منصب بمستشاری سفارت، یا ارتقای مرتبه نشان سرهنگی اول بدرجه سرتیپی. بغیر از این دو فقره که بعرض آن جسارت میشود چیزی دیگر بنظر نمی آید. در این صورت مجدداً مستدعی میشوم که هر یک دو فقره را صلاح دانند در حق مشارالیه مجری فرمایند مایه تشکر و مثل این خواهد شد که در حق فدوی مبذول فرموده اند و یقین بدانند که میرزا احمدخان بهمه جهت شایسته است و استحقاق این گونه التفات را بهم رسانیده است و هر چه در باره مشارالیه بشود بهدر نخواهد رفت و الا فدوی هرگز این جسارت را نمی کرد.

با چاپار گذشته عرض کرده بوم که لشگر روس قلعه قارص را محاصره نموده عنقریب آنجا را خواهد گرفت. چنانچه عرض شده بود هفت و هشت روز بعد از عزیمت چاپار مزبور روسها بقهر و غلبه قارص را گرفتند و از قراریکه معلوم میشود پنجمزار نفر از عثمانیها کشته و هفده هزار نفر هم با سرکرده و صاحب منصب اسیر کرده اند و بقدر سیصد عراده توپ و اسلحه زیاد با قورخانه و جبه خانه و آذوقه و تنخواه نقد هم که در قلعه قارص بود به تصرف روس آمده و حالا بعد از تسخیر آن قلعه و همه آن غنائیم یک قسمت از لشگر خود را برای محافظت آنجا گذارده و قسمت دیگر را بسمت ارزنة الروم فرستاده است. چنانکه مذکور شد طولی نخواهد کشید که این شهر نیز بحیطه تصرف لشگر روس خواهد آمد. در سمت بولکارستان بجز تسخیر اتروپول که در

احکام وزارت جلیله که دو سال قبل براین رسیده بود اطلاع کامل داشته و از طرح مسئله خوب مستحضر شده ام و حالاً هم که التفات فرموده سوادمراسلاتی را که فیما بین وزارت جلیله و سفارت فرانسه در آن باب رد و بدل شده است باین سفارت انفاذ فرموده بودند بیشتر از پیش ملتفت این مسئله شده بطور یقین فهمیدم که محض خوش آمد دولت فرانسه از جانب اشرف امجد موقتاً و شخصاً وعده شده است که از تبعه فرانسه که ندرتاً مال التجاره عثمانی بخاک ایران بیاورند صدی پنج دریافت خواهد شد والا هرگاه این مسئله مثل روز روشن است و دولت فرانسه هرگز خیال ندارد که اجرای خلاف حقوق در عهدنامه را مطالبه نماید. خلاصه آنچه صلاح دانسته اند همان خوب است، اما باعتقاد فدوی برای رفع این گونه اشتباه کاری که از عدم تصریح فصول عهدنامه جات مترتب است باید بفکر و خیال تجدید عهد نامه هائی که با دول خارجه داریم افتاد و در وقت تجدید، فصول و شرایط آنرا بطوری از هم شکافت و تصریح کرد که دیگر مثل حالاجای تردید و اشتباه باقی نماند. هرگاه این مأموریت بفدوی رجوع شود تعهد مینمایم فصول و شرایط عهد نامه را بقسمی ترتیب بدهد که دیگر جای حرف و سخن و ایراد در آن نباشد.

در باب مقرب الحضرت الخاقانیه میرزا احمدخان چند مرتبه عریضه نگارشده استدعا کرده ام که بعد از چندین سال خدمت از جانب دولت علیه در حق مشارالیه التفاتی مبذول شود. در جواب عریضجات فدوی همینقدر مرقوم فرموده بودند که بذل مرحمت منوط بصلاح و صوابدید شما است. اگرچه از بدو حال الی الیوم فدوی جسارت نمی کرد در باب يك التفاتی که باید بصرافت طبع از جانب اولیای دولت علیه تعیین شود فضولی نماید ولی از آنجائیکه این مسئله را

احکام وزارت جلیله که دو سال قبل براین رسیده بود اطلاع کامل داشته و از طرح مسئله خوب مستحضر شده ام و حالا هم که التفات فرموده سوادمراسلاتی را که فیما بین وزارت جلیله و سفارت فرانسه در آن باب رد و بدل شده است باین سفارت انفاذ فرموده بودند بیشتر از پیش ملتفت این مسئله شده بطور یقین فهمیدم که محض خوش آمد دولت فرانسه از جانب اشرف امجد موقتاً و شخصاً وعده شده است که از تبعه فرانسه که ندرتاً مال التجاره عثمانی بخاک ایران بیاورند صدی پنج دریافت خواهد شد والا هرگاه این مسئله مثل روز روشن است و دولت فرانسه هرگز خیال ندارد که اجرای خلاف حقوق در عهدنامه را مطالبه نماید. خلاصه آنچه صلاح دانسته اند همان خوب است، اما با اعتقاد فدوی برای رفع این گونه اشتباه کاری که از عدم تصریح فصول عهدنامه جات مترتب است باید ب فکر و خیال تجدید عهد نامه هائی که با دول خارجه داریم افتاد و در وقت تجدید، فصول و شرایط آنرا بطوری از هم شکافت و تصریح کرد که دیگر مثل حال جای تردید و اشتباه باقی نماند. هرگاه این مأموریت بفدوی رجوع شود تعهد مینماید فصول و شرایط عهد نامه را بقسمی ترتیب بدهد که دیگر جای حرف و سخن و ایراد در آن نباشد.

در باب مقرب الحضرت الخاقانیه میرزا احمدخان چند مرتبه عریضه نگارشده استدعا کرده ام که بعد از چندین سال خدمت از جانب دولت علیه در حق مشارالیه التفاتی مبذول شود. در جواب عریضجات فدوی همیقدر مرقوم فرموده بودند که بذل مرحمت منوط بصلاح و صوابدید شما است. اگرچه از بدو حال الی الیوم فدوی جسارت نمی کرد در باب يك التفاتی که باید بصرافت طبع از جانب اولیای دولت علیه تعیین شود فضولی نماید ولی از آنجائیکه این مسئله را

به تشخیص فدوی رجوع فرموده اند لازم میدانم که محض مراعات ادب از دو فقره که منظور است یکی را در حق مشارالیه استدعا نمایم، یعنی یا ترقی منصب بمستشاری سفارت، یا ارتقای مرتبه نشان سرهنگی اول بدرجه سرتیپی. بغیر از این دو فقره که بعرض آن جسارت میشود چیزی دیگر بنظر نمی آید. در این صورت مجدداً مستدعی میشوم که هر یک دو فقره را صلاح دانند در حق مشارالیه مجری فرمایند مایه تشکر و مثل این خواهد شد که در حق فدوی مبذول فرموده اند و یقین بدانند که میرزا احمدخان بهمه جهت شایسته است و استحقاق این گونه التفات را بهم رسانیده است و هر چه در باره مشارالیه بشود بهدر نخواهد رفت و الافدوی هرگز این جسارت را نمی کرد.

با چاپار گذشته عرض کرده بوم که لشگر روس قلعه قارص را محاصره نموده عنقریب آنجا را خواهد گرفت. چنانچه عرض شده بود هفت و هشت روز بعد از عزیمت چاپار مزبور روسها بقهر و غلبه قارص را گرفتند و از قراریکه معلوم میشود پنجمزار نفر از عثمانیها کشته و هفده هزار نفر هم با سرکرده و صاحب منصب اسیر کرده اند و بقدر سیصد عراده توپ و اسلحه زیاد با قورخانه و جبه خانه و آذوقه و تنخواه نقد هم که در قلعه قارص بود به تصرف روس آمده و حالا بعد از تسخیر آن قلعه و همه آن غنایم یک قسمت از لشگر خود را برای محافظت آنجا گذارده و قسمت دیگر را بسمت ارزنة الروم فرستاده است. چنانکه مذکور شد طولی نخواهد کشید که این شهر نیز بحیطه تصرف لشگر روس خواهد آمد. در سمت بولکارستان بجز تسخیر اتروپول که در

قرب اورکاتیه است و روسها در همین روزها بغلبه گرفته اند و واقعه دیگر که اهمیت داشته باشد رو نداده است ، اما محقق است که لشکر روس که دور و بر عثمان پاشا را بقسمی احاطه نموده است که دیگر نمیتواند از پلونا بیرون بیاید و از قراریکه مذکور میشود باید عثمان پاشا تسلیم بشود و یا اینکه از میان روسها که اطرافش را گرفته اند بگذرد ، اما روسها استحکامات زیاد در دور پلونا ساخته اند . با وصف این احوال هرگاه از خارج یعنی از طرف صوفیه از جانب محمد علی پاشا و شوکت پاشا امدادی یابو نرسد کاروبار او خراب است . سایر دول از حالت بی طرفی خارج نشده اند دور نیست صربستان دوباره خود را داخل جنگ نماید و از قراریکه معلوم میشود طولی نخواهد کشید که با دولت عثمانی بمقام مبارزه خواهد برخواست . دولت یونان هم نمیخواهد آرام بنشیند و هرگاه دولت انگلیس مانع نبود تا بحال صد دفعه خود را داخل جنگ کرده بود . حالاهم با وصف این احوال هیچ معلوم نیست که دولت یونان بالاخره خود را داخل جنگ ننماید . در میان دول فرنگستان فقط دولت انگلیس از دولت عثمانی اظهار جانبداری مینماید و از قراریکه معلوم میشود هر وقت از اوقاتیکه عثمانیها شکست میخورند رجال دولت انگلیس یعنی آن اشخاصیکه عثمانی دوست اند تقریرها بیان میکنند که باید چنین وچنان کرد و نگذاشت دولت روس قلعجات و خاک عثمانی را متصرف بشود . اینها همه بحرف گفته میشود اما وقتیکه کار بفعل میرسد هیچ معلوم نیست که دولت انگلیس برای حفظ ممالک دولت عثمانیه و استقلال آن دولت خود را بمهلکه خطر بیندازد و خون ملت را در راه عثمانیها بریزد و خرج نماید . خلاصه این مسئله روز بروز مشکل تر میشود و

مادامیکه آلمان با روس متفق است احدی را قدرت آن نخواهد بود که با روس زور بگوید. در این روزها در میان مردم و در روزنامه‌ها مذاکرهٔ مصالحه هست، اما یقین بدانند تا دولت روس کار را يك طرفی نکند و دولت عثمانی را بالکلیه مضمحل ننماید اقدام به مصالحه نخواهد کرد. اصل مطلب همین است که عرض شد.

اوضاع داخله فرانسه در این روزها خیلی پریشان و مختل است. وکلای ملت در مجلس پارلامنت چنانچه بعرض حضرت اشرف ارفع رسیده است دوتیره‌اند که عبارت باشد از قونسرواطور و رادیکال. عدد رادیکالها کمافی السابق از قونسرواطور بیشتر است و حرف ایشان این است که چونکه مارشال مجلس سابق را باطل کرده و کار را دوباره بملت رجوع نمود که در میان ما او حکم باشد و چونکه ملت ما را منتخب کرده و میخواهد در فرانسه جمهوری برقرار و ادارهٔ امورات در ید تسلط ما باشد لهذا باید همه کارها با ما باشد. از این جور حرفها زیاد میزنند، اصل خیال آنها این است که هر يك از آنها بوزارت و باقتدار برسند. بنا به چنین احوال آنچه از دست آنها برمی آید به قونسرواطورها که طرف مارشال مکماهون را دارند اذیت میکنند و این جور دولت را قبول ندارند و برسر مارشال هم بلاهامی آورند و او را زیاد از حد اذیت میکنند. وزرای سابق نتوانستند در جای خود بمانند و لابد و ناچار استعفا دادند. حالا مارشال وزرای دیگر از خارج گرفته بجای آنها تعیین کرده است. اما اینها را و خود مارشال را نمیخواهند و میگویند باید وزرا از میان خودمان منتخب بشوند و چون ملت ما را برگزیده است رتق و فتق امورات و حکمرانی باید با ما باشد. حالا هم رادیکالها يك کمیسیون تعیین نموده اند و میخواهند

اجزای آن کمیسیون بهمة ممالک فرانسه بروند و تحقیقات لازمه در وضع انتخاب مبعوثان که شده است بعمل بیاورند تا معلوم و ثابت بشود که از جانب کار گزاران دولت در آن باب تقلب شده است. مارشال هم باین معنی راضی نیست و قدغن کرده است بحرف اجزای کمیسیون مزبور گوش ندهند و سخت ایستاده است و نمیخواهد وزرای جدید را عوض بکند. رادیکالها هم سخت ایستاده اند و ادعای خود را میخواهند مجری بکنند. يك حرف دیگر هم هست و آن این است که مارشال و قونسرواطورها میل دارند که دوباره مجلس پارلامنت یعنی مجلس وکلای ملت را برهم بزنند و مجدداً بانتخاب وکلای دیگر اقدام شود. خلاصه کارها بجای خیلی نازک رسیده است و هرگاه اختلاف آراء که در میان است اصلاح نیابد و یکی از این دو طرف بطرف مقابل تمکین نکند شورش عظیمی برپا خواهد شد و هرگاه شورش بشود هیچ معلوم نیست مارشال برادیکالها فایق بیاید یا خیر. هرگاه کل قشون فرانسه با مارشال باشد معلوم است فتح خواهد کرد و کار خود را از پیش خواهد برد، ولی از قراریکه مذکور میشود در میان قشون هم تفرقه هست بعضی مارشال را میخواهند و برخی طرف جمهوری را دارند و هرگاه این طور باشد هنگامه بزرگی برپا خواهد شد. از حالا اعتقاد مردم بر این است که طول نخواهد کشید که اوضاع شورش برپا خواهد شد تا خدا چه مقدر کرده باشد.

۲۳ شهر ذی قعدة الحرام ۱۲۹۴

عریضجات مورخة ۷ شهر ذی الحجة الحرام ۱۲۹۴ نمره ۱۲۲ مشتمل بر دو ظفر

خداوندگارا از قراریکه می شنوم پاکت عریضجاتیکه بسا چاپار فرانسه وانگلیس ارسال دارالخلافة میشود خیلی دیر میرسد، اما برخلاف آن نوشتجاتیکه بتوسط پست ایران میفرستم زودتر واصل میشود. بنا براین احوال عزم خود را جزم کرده ام که

بعد از این عریضجات خود را در صورتیکه ما ذونم فرمایند به پست بفرستم و انشاء الله بی عیب خواهد رسید . روزنامه ها را نیز با پست خواهم فرستاد . علی الحساب دو نمره مموریال دیپلماتیک را با پست امروز فرستادم . از خبرهای جنگ که خیلی اهمیت داشته باشد خبر فتح پلونا است که دوسه روز قبل با چهار صد عراده توپ و پنجاه هزار نفر لشگر بحیثه تصرف روسها افتاده است . تفصیل این مقدمه در پارچه روزنامه استافت و فیگارو که قیچی شده و لفاً انفاذ میشود مختصراً نوشته شده است و از قراریکه معلوم میشود کار عثمانیها بعد از این روز بروز خراب تر خواهد شد . زیرا که جلا روسها همه آن لشگری را که در دور پلونا داشتند بر سر شاکر پاشا و سلیمان پاشا خواهند فرستاد و باین واسطه عرصه را بعثمانیها تنگ خواهند کرد تا خدا چه مقدر کرده باشد . از اوضاع امورات داخله دولت فرانسه آنچه واقع شده بود با چاپار گذشته فرستاده ام از آنوقت تا بحال کارها روز بروز بدتر میشود و اوضاع بطوری فراهم آمده و می آید که بهمیچوجه من الوجوه اصلاح پذیر نیست و فیما بین مارشال و رادیکالها آشتی نشده و نخواهد شد سهل است که هر روز میانه آنها با هم بدتر میشود و کارها بجای خیلی نازک رسیده است و اعتقاد مردم کما فی السابق بر این است یا باید مارشال بحرف رادیکالها تمکین بکند و یا اینکه استعفا بدهد و هرگاه از این دو فقره یکی رانکند یا اغتشاش کلی برپا خواهد شد و یا اینکه بیچاره مارشال را از ریاست معزول خواهند کرد . در روزنامه ها ضرب زیاد از او میگیرند . من باب نمونه يك فصلی را که در ندامت آن بیچاره نوشته اند لفاً میفرستم بعد از ملاحظه معلوم خاطر بندگان عالی خواهد شد که بچه در حق او جسور شده اند و چه نسبت باو

* * *

میگویند .

در این روزها عالیجاه مسیود و بلواشارژ دافر سابق دولت فرانسه باین سفارتخانه آمده در بین صحبت اظهار داشت که پیش از حرکت از دارالخلافه بحضور حضرت اشرف ارفع بندگانعالی مشرف شده از برای بعض از صاحب منصبان وزارت امور خارجه فرانسه وغیره ده قطعه نشان استدعا کرده بودم و از آنجائیکه حضرت اشرف نهایت لطف رانسبت بمن داشته وعده صریح فرمودند که فرامین نشانهای مزبور اعطا و بعد از حرکت من پشت سر بتوسط سفارت فرانسه انفاذ پاریس خواهد شد. بنا بوعده که فرموده بودند بمحض ورودم بپاریس بهمه آن اشخاصیکه نشان خواسته بودم اطلاع دادم که فرمان شما قبول شده عنقریب میرسد و تبلیغ خواهد شد. اما از قراریکه حالا می شنوم گویا حضرت اشرف ارفع بمعهد خود وفانکرده و میخوانند پنج فرمان مرحمت فرمایند و من هرگز پنج فرمان قبول نخواهم کرد. اگرچه هنوز باین حرف نمی توانم باور بکنم ولی چون این کار خیلی بتعویق افتاده است بسیار ممنون میشدم که جواب صریحی در این باب برسد تا جواب حضرات را بدهم. قبل از اینکه مشارالیه این اظهارات را نماید در وزارت امور خارجه نیز یک چنین ذکری کرده بودند. بنا بر این احوال لازم آمد که مراتب را بعرض بندگانعالی برساند و ضمناً عرض بکند که هرگاه چنانکه مسیو دو بلوا میگوید اعطای آن ده طغرا فرمان بطور صریح وعده شده است البته صلاح در این است که مرحمت شود والا وعده شده است و مرحمت نشود اثر بد خواهد بخشید و بی جهت دشمن زیاد پیدا خواهد شد. چون شیوه فدوی این است که در اصلاح کارها و فراهم آوردن اسباب اتحاد جهد و اهتمام زیاد دارد لهذا لازم میدانند عرض بکنند در صورتیکه وعده ده نشان شده است همه مرحمت و باین واسطه رفع کدورت از میان برخواسته بشود بهتر و بصلاح نزدیک تر است والا اسباب رنجش خواهد شد. خلاصه برای رفع این علت اعتقاد

فدوی این است که آن ده نشان حسب الوعدہ همه مرحمت شود والا هرگاه تخفیف در آن داده بشود قبول نخواهد شد و اسباب کدورت برپا خواهد شد .

۷ شہر ذی حجة الحرام ۱۲۹۴

عریضجات مورخہ ۲۱ شہر ذی حجة الحرام ۱۲۹۴ نمرة ۱۲۳ مشمل بر دو طغرا

خداوندگارا در ہفتہ گذشتہ در عمارت الیزہ بشام موعود بودم .
 ہمہ سفرای کبار و چند نفر ہم از وزرای مختار و وزیر امور خارجه جدید نیز در سر شام حاضر بودند . جناب مارشال مکماہون کہ با فدوی یکنوع مہربانی دارد در آن شب بقدر یک ربع ساعت با فدوی متکلم شدہ از سفر اعلی حضرت اقدس ہمایونی روحنا فداه جویا شدند .
 وزیر سابق تجارت و فلاحت ہم در نزد ما ایستادہ اونیز بعضی سئوالات می کرد . تفصیل احوال این مسافرت ہمایونی را چنانچہ در عرایض سابق معروض داشتہ ام مفصلاً و مشروحاً بیان نمودہ گفتم کہ این سفر کہ من غیر معروف خواهد بود بہیچوجہ مدخلیت بسفر سابق نخواہد داشت . در آن سفر حواسہا مشغول تشریفات بود و فرصت نبود کہ باوضاع فرنگستان بدقت غوررسی شود ، اما در این سفر خیالہا جمع است براینکہ بمعنویت امورات و اوضاع صنعت و اساس علوم و وضع بناہای فواید عامہ رسیدگی شود و نتیجہ آنرا حاصل نمودہ از این محسنات و ترقیاتی کہ در وضع علوم و صنایع اروپا شدہ است ایران را نیز بہرہ مند نمایند و در اصلاح امورات داخلہ تغییرات کلی بدهند و از این قبیل چیزها خیلی بہ آنها گفتم و مخصوصاً فرمایشات ہمایونی را کہ بجناب مسیو منیہ در باب این سفر خطاب شدہ بود خاطر نشان ایشان نمودم . از این تقریرات فدوی محظوظ می شدند . یک دفعہ مسیوفای وزیر سابق فلاحت پرسید اعلی حضرت شاہنشاهی در کجا منزل خواهند فرمود . فدوی ہم بی تأمل

در جواب گفتم شماها باید بهتر بدانید. همین که دیدم هر دو از این جواب دست پاچه شدند گفتم درحقیقت از این جزئیات اطلاع درستی ندارم ولی جناب امین‌الملک وزیر رسایل که برای تهیه لوازم مقاصد شاهانه در ترتیب منازل و راه آهن مأمور فرنگستان شده‌اند دستور العمل کافی در دست دارند و از قراریکه از برلن اطلاع داده بودند روز جمعه ۲۱ و یا اینکه روز شنبه ۲۲ ذی‌حجه وارد پاریس خواهند شد و آنوقت این همه مسئله‌ها معلوم خواهد شد. بازفای پرسید که این دفعه هم مثل سفر سابق جمعیت زیاد در رکاب همایونی خواهد بود. گفتم خیر آنوقت بقدر هفتاد و هشتاد نفر بودند حالا منتها از همه بابت بقدر پانزده یا بیست نفر خواهند بود. هر دوشانه‌ها را بالا برده سر تکان دادند و مسیوفای گفت باز زیاد است. گفتم در حقیقت هنوز درست اطلاع ندارم اما اسباب این سفر بطوری فراهم خواهد آمد که جنجال نباشد و خاطر همایونی از همه بابت آسوده باشد. حرف در همین جا ختم شد. بعد در همان شب باجناب عارفی پاشا آشنائی حاصل شد. اخلاص غریبی بحضرت اشرف دارد. بعد از تعریف و توصیف زیاد از شخص بندگانعالی از حالت محبت آمیز دولت علیه نسبت بدولت عثمانیه ذکری نموده زبان تشکر را گشود. گفتم البته اقتضای دوستی همسایگی و جهت اسلامیة همین بود که دولت علیه ایران بعمل آورد. از این حالت اتحاد خیال دیگر نداشته و نخواهد داشت و انشاءالله بعد از این قدر چنین دولت دوست و صدیق را بهتر از سابق خواهند دانست. در این گفتگو بودیم که جناب پرنس اورلوف رسید، بیچاره عارفی پاشا بمحض رویت او خود را کنار کشید. قدری با پرنس اورلوف صحبت کردیم. بعد مجلس بهم خورد و بیش از این تازه که قابل عرض باشد اتفاق نیفتاد که بعرض آن جسارت شود.

از اوضاع جنگ چیزی که قابل عرض باشد این است که صربستان دوباره بادولت عثمانیه اعلام جنگ نموده و باتفاق لشگر

روس وافلاق بغدادان حرکت مینماید. خبر دیگر این است که سلطان روم بدولت انگلیس ملتجی شده خواهش کرده است که در میانه او، دولت روس واسطهٔ مصالحه بشود و دولت انگلیس هم درکار حاصل کردن استمرج است، اما گویا دولت روس باین زودیها و به آسانی مصالحه را قبول نخواهد کرد، مگر اینکه هرچه میگوید قبول شود و معلوم است حرف دولت روس این خواهد شد که بلکارستان و روم ایلی از تحت تصرف عثمانی بالکلیه خارج و این دو مملکت بیکی از شاهزاده های روس و یایینکه آلمان تفویض و واگذار شود و آن شاهزاده بهممه جهت مستقل باشند. در طرف آری نیزارمن زمین که در این جنگ بقمهر و غلبه بتصرف آمده است از بسایت خسارت جنگ در دست آنها بماند. کاروبار داخله فرانسه هم بیک طوری وصله شد باین معنی که وزرای ثانوی که از جانب رادیکالها قبول نمی شدند مجبوراً استعفا دادند و مارشال مکماهون لابد و ناچار بر رادیکالها تمکین و وزرا در میان آنها منتخب شده از روزی که این کار باین طور گذشته است رادیکالها آرام شده اند، اما حالا قونسر- واطورها با مارشال مدعی شده اند و در روزنامه ها و در مجالس از او بد میگویند. خلاصه حالا کار داخله بیک طوری اصلاح شده است که خللی باوضاع اگسپوزیسیون نرسد. لکن بعد از اگسپوزیسیون باز هم هنگامه در میان این فرقهها برپا خواهد شد.

۲۱ شهر ذی حجة الحرام ۱۲۹۴

عریضجات ۱۵ شهر محرم الحرام ۱۲۹۵ نمره ۱۲۴ مشتمل بر پنج طغرا

خداوندگارا بعد از وصول دستور العمل که بموجب تلگرافنامه که در ۳ شهر حال بجناب فخامت نصاب امین الملک رسیده بود، قرار شد کاغذی بوزارت امور خارجه نوشته و وقت ملاقات بخواهیم. از وزارت مزبور جواب رسید که در یوم چهارشنبه ۹ ژانویه که مطابق

پنجم محرم الحرام است در ساعت يك تا يك و نیم از ظهر گذشته جناب مسیو دادنکتون وزیر امور خارجه جدید فرانسه شما و جناب معزی الیه را خواهند پذیرفت. در همان روز و در ساعت معینه رفتیم، بمحض ورود یکنفر از نوکرهای وزارت امور خارجه بدم در کالسکه آمده خبر داد که وزیر را مارشال خواست اما زود مراجعت خواهد کرد. ما هم از کالسکه پیاده شده بقدر سه ربع ساعت منتظر شدیم. مسیو مولارایشیک باشی عذرها خواست. اما دیدیم انتظار حاصلی ندارد و دوباره به سفارتخانه مراجعت نمودیم. آنروز و فردای آنروز از جناب دادنکتون خبری نرسید و عذر این طور رفتار خواسته نشد. بعد از آنکه کار باینجا رسید قرار شد که شب پنجشنبه ۶ این ماه به شب نشینی جناب مارشال مکماهون بروم و حال و کیفیت را بخود ایشان اظهار نمایم. بدبختانه آن شب بجهت وفات پادشاه ایتالیا پذیرائی و شب نشینی موقوف شده بود. بنا بر این احوال بوزارت امور خارجه رفته مسیو لی برستن را خواستم و شرح احوال و قبیح این حرکت وزیر امور خارجه را باو حالی نمودم. در جواب گفت شما نباید اوقات خود را باین چیز جزئی تلخ کنید. وزیر امور خارجه و سایر وزرا و رجال دولت همه بواسطه وفات پادشاه ایتالیا و اغتشاش امور داخله بسیار پریشان اند و هیچ تکلیف خود را نمی دانند. وزیر امور خارجه و سایر وزرا دیروز دومرتبه از جانب مارشال طلبیده شده و در باب امورات داخله و خارجه و بجهت وفات پادشاه ایتالیا شورا داشتند و بهمین علت فرصت نکرده اند جواب بشما بنویسند. بعد گفت شما قدری تأمل نمائید تا اصل حقیقت را بشما بگویم. رفت به کابنت بعد از چند دقیقه مراجعت نمود گفت همان طوری که گفته بودم شمارا فراموش نکرده اند و فردا کاغذ بشما میرسد و وزیر امور خارجه شما را و جناب امین الملک را خواهند پذیرفت. همین طور هم شد و موافق تعیین وقت سه ساعت از ظهر گذشته بوزارت امور خارجه و بخدمت جناب دادنکتون رسیدیم. از کیفیت آن روز

افسوسها اظهار کرد و بعد از تعارفات رسمیه جناب امین‌الملک عبارات خیلی شایسته و مستحسنه این مسافرت دویم اعلیحضرت قدر قدرت اقدس همایون شاهنشاهی روحنا فداه را که من غیر معروف سمت انجام خواهد پذیرفت بیان نمودند. جناب مسیو دادنکتون بیانات جناب معزى‌الیه را بدقت گوش و تصدیق نموده همین قدر سؤال کردند که اعلیحضرت شاهنشاهی از دارالخلافة کی نهضت خواهند فرمود و در کدام ماه وارد پاریس خواهند شد. در جواب همینقدر گفتند اگرچه سکون و حرکت سلاطین را خاصه در این اوقاتیکه این همه حوادث در اروپا روی داده و میدهد بطور صریح نمی‌توان تعیین کرد ولی از قراریکه امر و مقرر شده است، در اول سال پارس‌ئیل از طهران بمسافرت فرنگستان عزیمت خواهند فرمود و تقریباً دو ماه بعد از آن وارد پاریس خواهند بود. بعد، از مسافرت خود جناب امین‌الملک مذاکره و در جواب همینقدر گفته شد که بعد از دوسه روز دیگر عزیمت بلندن خواهند کرد و بعد از يك هفته توقف در آنجا دوباره پاریس مراجعت خواهند نمود. جناب دادنکتون این سئوالات را بطوری می‌کرد که گویا خیال دارد که بعد از معاودت از لندن، جناب امین‌الملک را بشام دعوت نمایند. در وقت وداع وزیر خارجه‌مارا تا اطاق‌سیم‌مشایعت نمود و از وقت ورود بوزارتخانه الی خروج از آنجا در کمال احترام و مهربانی با ما حرکت نمود. البته جناب امین‌الملک تفصیلات را واضح‌تر و فصیح‌تر بعرض حضور رسانیده‌اند. زیاده در این باب مطلبی نبود که بعرض آن جسارت رود.

از یکماه ونیم متجاوز است که عریضجات و روزنامه‌جات سموریال و اروپ دیپلوماتیک را بتوسط پست ایران می‌فرستم، انشاءالله بی‌عیب رسیده و خواهد رسید. اخبار متفرقه در جزو آن دوروزنامه مندرج است و بعد از ملاحظه آنها از وضع پولتیک

نمی فرستد و هرگاه در این روزها تنخواه نرسد بطور صریح عرض میکنم که عمل بنائی عمارت و جا و مکان امتعه بطوری بعهده تعویق خواهد افتاد که خدانخواسته از برای دولت و ملت ایران اسباب خفت و افتضاح برپا خواهد شد . اگر فرستادن وجوهات مشکگل بود از اول نمی بایستی اقدام باین کار کرد و الا هرگاه حالا این بنائیمها را نصفه کاره بگذارند اسباب رسوایی برپا خواهد شد . پریروز مسیو برژ که عمل دول خارجه با اوست کاغذی بجنرال قونسول دولت علیه در این باب نوشته بود که از خواندن کاغذ مشارالیه خیلی متأثر شدم و لازم دانستم که کاغذ او را عیناً در لف همین عریضه انفاذ حضور نمایم و بیش از این در این باب جسارت نورزد .

چند روز قبل نایب اول سفارت ایتالیا باین سفارت خانه آمده اظهار داشت که مادام کارلاسرنا از نجبای ایتالیا است و چند ماه است روانه ایران شده و در دارالخلافه طهران اقامت دارد ، چون در ایران سفارت نداریم از جانب دولت متبوعه خود مأموریت دارم که از جناب شما تمنا نمایم که سفارش او را در خدمت اولیای دولت علیه ایران بنویسید و استدعا بکنید که از او حمایت نمایند که بهمه جهت آسوده باشد . گفتم اگرچه اهالی خارجه در ایران محترم اند و اولیای دولت و اهالی نسبت به آنها نهایت جانب داری را میکنند اما محض اظهار شما عریضه مخصوصی بحضور حضرت اشرف ارفع بندگان عالی در باب سفارش مادام کارلاسرنا معروض خواهم داشت و از حالا بشما اطمینان میدهم که نهایت رعایت در حق مادام مزبور خواهد شد . چون عرض این مطلب لازم بود بجسارت آن اقدام نمود .

۱۵ شهر محرم ۱۲۹۵

عریضجات ۱۱ شهر صفرالمظفر ۱۲۹۵ نمره ۱۲۵ مشتمل بر دو ظفرا

خداوندگارا مقرب الخاقان میرزا جواد خان سرتیب کمیسر جنرال اگسپوزیسیون دولت علیه در یوم جمعه ۲۸ شهر محرم وارد پاریس شده و بعد از ورود بلافاصله باین سفارت آمده و از فدوی دیدن کرد و فدوی نیز از مشارالیه بازدید نمود و چون معلوم شد که تنخواه معتنابه همراه آورده است ، در همان روز ورود بمباشرتین یعنی بآن اشخاصی که مشغول ساختن عمارت ما هستند تاکید شدید شد که اسباب تمام کردن عمارت مزبور را بطوری فراهم بیاورند که انشاءالله پیش از عید سعید سلطانی ساخته و پرداخته و همه روزه به آنجا سرکشی میشود و چنانچه امر و مقرر شده است نهایت تقویت و جانبداری در پیشرفت امورات اگسپوزیسیون از بدو حال و بعد از این هم شده و خواهد شد و انشاءالله از اهتمامتیکه شده و میشود و از این توجه اولیای دولت علیه این عمارت در وقت خود باتمام خواهد رسید و ناتمامی نخواهد داشت، مگر در صورتیکه کاشیها و در و پنجره که از ایران باید فرستاده شود در موقع خود برسد والا هرگاه نرسد عمارت ناقص خواهد ماند. ولی خداوند وسیله ساز است و آن اسباب را با امتعه در موقع خود میرساند و رفع این علت هم خواهد شد. اما در باب جا و مکانی که برای امتعه ایران معین و مشخص شده است باوصف آن همه عریض که در این مدت مدید در آن خصوص معروض داشته ام از جانب دولت علیه وجهی برای ساختن آنجا معین و مقرر نشده است و حال اینکه چنانکه مکرر بعرض رسانیده ام هرگاه این جاها ساخته نشود دست ما خالی خواهد ماند و جائی نخواهیم داشت که امتعه خود را در آنجا جا بجا نمائیم. در اوایل یعنی در آنوقتیکه بنا بود برای هر یک از دولتهای مشرق زمین جا قسمت بدهند فقط برای ساختن قسمت خودمان شصت هزار فرانک برآورد کرده بودند، چون

دول فرنگستان و از حوادث اتفاقیه و از جزء و کل امورات دولتی اطلاع کامل میتوان بهم رسانید . اما چیزی که در این روزها واقع شده و دولت فرانسه را به تشویش انداخته است وفات ویکتور امانوئل است . از قراری که معلوم می شود آن مرحوم دولت فرانسه را دوست می داشت ، اما بر خلاف آن پرنس هومبر و لیمهد ایتالیا که بجای پدرش پادشاه است با دولت آلمان خیلی دوست است و با دولت فرانسه میانه ندارد . هرگاه اینطور باشد کلکی برای فرانسها خواهند چید . برای تشییع جنازه ویکتور امانوئل از جانب دول اروپا مأمور مخصوص به روم رفته بود . از جانب نمسه پرنس رمی امپراطور اتریش هونگری و از جانب آلمان پرنس امپریال و از جانب دولت فرانسه مارشال کاروبر را مأمور کرده بودند . خلاصه خیلی اوضاع بزرگ برای کفن و دفن او فراهم آورده بودند . در پاریس هم تبعه ایتالیا يك اوضاع خیلی مجللی در کلیسای مادلن برای اجرای نماز فراهم آورده و از همه مأمورین خارجه و از وزرا و از کارگزاران داخله دعوت کرده بودند و همه آمده بودند و اوضاع نماز خیلی باشکوه بود . از اوضاع جنگ همینقدر عرض میکنم که روسها در همین روزها از تنگه شبکا گذشته و بقدر بیست و هشت هزار نفر از عثمانی اسیر و بقدر شصت عراده توپ از آنها بغنیمت گرفته اند و حالا از طرف صوفیه و شیکا بسمت فلیوپولی و ادریته میروند و گویا در آنجا هم عساکر عثمانی نتوانند دم آنها را بگیرند . کار برای عثمانیها خیلی تنگ شده است . متوسل به متارکه گردیده اند ، اما دولت روس تا اساس و بنای حقوق مصالحه را نگذارد متارکه را قبول نخواهد کرد . پارلامنت انگلیس هم دو روز است باز شده ، ملکه تقریری کرده و خرج برای تدارک لشکر خواسته است ، حالا معلوم نیست خیال دارد با روس بجنگد و یا اینکه برود او هم يك جای از خاک متعلق بدولت عثمانی را متصرف بشود . اصل تقریری

ملکه در مموریال دیپلوماتیک مندرج است و با پست امروز بحضور حضرت اشرف انفاذ میشود . در همین ساعت که سر پاکت را می‌بستم تعلیقه‌جات مورخه ۵ ذی‌حجه که به افتخار فدوی شرف‌صدور یافته بود زیارت و محض اطلاع عرض شد .

از روزیکه جناب فخامت نصاب امین‌الملک به پاریس تشریف آورده‌اند ، شب و روز با هم هستیم و چنانکه بموجب تعلیقه مورخه ۱۳ شهر شوال که به افتخار فدوی صادر شده و مصحوب جناب معزی‌الیه شرف‌وصول ارزانی داشت امر و مقرر شده بود همه اوقات و خیالات خود را در راهنمایی و موافقت بعمل آورده و خواهد آورد که در هیچ نکته از نکات منظور جناب معزی‌الیه و لازمه مقاصد همایونی فروگذار نکرده و نخواهد کرد و انشاءالله در جمیع امورات بطوری سعی و اهتمام خواهد شد که باعث روسفیدی جناب معزی‌الیه و فدوی در خاکپای مرحمت اقتضای مبارکه اقدس همایون شاهنشاهی روحانفاده گردد اما از جهت دیگر لازم میدانم عرض بکنم که در باب مصارف و مخارج این سفر باید طوری اسباب آنرا فراهم آورد که در نظرها خیلی جلوه و دلالت براین بکند که خواه مهمان خودمان باشیم یا مهمان دیگران هیچ چیزی را برای عظمت شأن خودمان از خود مضایقه نداریم . خلاصه حالا که مهمان خودمان هستیم باید این سفر خیلی باشکوه و مجلل باشد . این است اعتقاد مردم ایران دوست و انشاءالله همینطور خواهد بود . جناب امین‌الملک هم در روز چهارشنبه ۱۲ شهر حال به لندن تشریف بردند و گویا بیش از یک هفته در آنجا نخواهند ماند و دوباره پاریس مراجعت خواهند کرد .

کارهای اگسپوزیسیون ما خیلی بعقب افتاده است ، هر چه داد و فریاد کرده و میکنیم احدی بحرفم گوش نمیکند و وجوئات

این وجه خیلی گزاف بنظر آمد، کارگزاران ژاپون و ماروق و سیام و تونیس و برمان با ما متفق الرأی شده و مجلسها آراسته و تدبیرها بکار برده و بالاخره معمار پیدا کرده و کار این شش دولت را باو محول نموده و به نود هزار فرانك مقاطعه داده که همه را معمار مزبور با آنچه بسازد و با تمام برساند. حالا باین حساب قسمت خرج هر يك از این شش دولت پانزده هزار فرانك است و اینکه این خرج باینطور تخفیف یافت دلیل آن است که بعضی از دیوارها را بعبوض گچ مالی یا زینت کاری بافرش یا پارچه دیگر از قبیل حریر و چیت قلمکار و غیره خواهند پوشانید که هم بنظر خریدار خوب دیده بشود و جلوه بکند و هم دیوارها را پوشانیده باشد. خلاصه هر چه هست خوب تدبیری است که باینطور مخارج ساختن جا و مکان امتعه را تخفیف کلی داده و بهمین واسطه خسارت زیاد بدولت نخواهد رسید. برای توضیح این مطلب لازم میدانم عرض بکنم که دولت فرانسه جارا برای گذاشتن امتعه بما مفت داده است و متحمل سقت کاری و استخوان بندی هم شده است، اما تخته بندی و روسازی و هزار خورده کاری های دیگر بر عهده ما است و باید آنها را بطوری بسازیم و سروصورت بدهیم که بتوان امتعه را در آنجا گذاشت. خلاصه در حق همه دولت ها باینطور رفتار شده است و ما را مستثنی نخواهند داشت.

ده دوازده روز است که مقدمات متارکه بامضای دولت روس و عثمانی در شهر ادرینه رسیده، تا بحال احدی از دول اروپا مداخله بامر متارکه و مصالحه ننموده اند. از قراریکه مذکور میشود دور نیست يك کنگره منعقد بشود. اما هنوز معلوم نیست کی و کجا واقع خواهد شد. دولت روس کار خود را از پیش برده و چون کمافی السابق

دولت آلمان با او متفق است خیال ندارد بحرف سایر دولتها تمکین نماید. علی الحساب آنچه از شرایط دولت روس بجهت انعقاد مصالحه شهرت کرده است، این است که اختیار حکومت و رتق و فتق امورات بولکارستان باخود بولکارها باشد بریاست يك شاهزاده که از خارج معین خواهد شد. رومانی و صربیی مستقل باشند و من بعد باجی را که بدولت عثمانیه میدادند دیگر ندهند. از برای این دو دولت وعده توسیع مملکت هم شده است. قارص و اردهان و باتوم بدولت روس واگذار شود، ارزنة الروم و همه ممالک ارمن زمین هم در عوض غرامت جنگ در دست روس باشد تا دولت عثمانیه پانصد میلیون خسارت جنگ را که روس از او میخواید کارسازی نماید و چون دولت عثمانی هرگز از عهده این غرامت نمی تواند برآید، ارمن زمین هم در دست روس خواهد ماند، يك شرط دیگر هم این که راه بوغاز و چناق قلعه سی برای کشتی های روس باز بشود و البته شرایط دیگر هم هست اما هنوز شهرت نکرده است. عجاله این حرفها در میان مردم مذکور میشود و اگرچه بعضی شهرتهای دیگر میدهند که اتریش هونگری و دولت انگلیس از اجرای بعضی شرایط روس ممانعت خواهند کرد، ولی مادامیکه دولت آلمان بادولت روس متمهد و متفق است احدی را جسارت ایراد نخواهد بود. از حالا میگویند که در عوض این همه خدمتها دولت روس ممالک فنلاند را که در کنار بحر بالتیک واقع و از قدیم در حیطه تصرف اوست بدولت آلمان واگذار خواهد کرد و حتی این حرف را نیز میزنند که دولت آلمان چشمش بر سر هولاند و دانمارک است و دور نیست عنقریب دست تصرف را بر سر آن دو مملکت بگذارد. خلاصه از وجنات امورات پولتیکیه چنان استنباط میشود که هیچ استعداد ندارد که آنچه در این عریضه عرض شد وقوع بیابد، تا خداوند چه مقدر

کرده باشد. حضرت پاپ هم در همین روزها مرحوم شد، علی الحساب اغتشاش رو نداده است. از حالا جمیع کار دینالها و ارشوکها به روم رفته و مشغول تهیه انتخاب و نصب پاپ دیگر هستند. جناب فخامت نصاب امین الملک یکماه تمام است که بلندن تشریف برده اند، از قراریکه اطلاع داده بودند باید در همین دو روز مراجعت نمایند. از وزارت امور خارجه فرانسه در باب انعقاد مجلس هر سه سال سه سال باید در خصوص اصلاح و قرارداد پست در پاریس و در پایتختهای دیگر منعقد بشود، مراسله بحدوی نوشته بودند، سواد مراسله مزبور را اینک لفاً انفاذ میدارد و همینقدر عرض میکنم که اینگونه فرصتها را باید غنیمت شمرد و یکی از مأمورین دولت علیه را مأمور نمود که در آن مجلس که امسال در پاریس منعقد خواهد شد، حضور بهم برساند تا اینکه حق دخول دولت علیه باین قبیل مجالس و مجالس دیگر محقق و ثابت بشود و گاهست من بعد بدین واسطه خود را به کنفرانس های دیگر هم داخل نمائیم و دولت خودمان را از منافع و فوایدی که از چنین مجلس ها برای جمیع دول اروپا مترتب است بهره مند و بهره ور نمائیم.

۱۱ شهر صفر ۱۲۹۵

عریضه مورخه ۱۵ شهر صفر المظفر ۱۲۹۵ نهره ۱۲۶ مشتمل يك ظفر

خداوندگارا دیروز شارژ دافر ایتالیا باین سفارتخانه آمده خواهش کرد که پاکت سر بمهر جوف را که لفاً ارسال میدارم با چاپار دولتی انفاذ دار الخلافه نمایم که بخاکپای مبارک اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی روحنا فداه برسد. از تقریر مشارالیه و از مضمون سوادى که همراه آورده بود معلوم شد که ملفوف پاکت مزبور نامه دوستانه است که اعلیحضرت هو مبر اول پادشاه ایتالیا با اعلیحضرت

قدر قدرت شاهنشاهی نوشته، وفات پدر عزیز ویکتورامانوئل و جلوس خود را بتخت سلطنت اطلاع میدهد و در آنضمن از اثری که از این حادثه الم انگیز برای او و تمامی خانواده سلطنت و ملت ایتالیا رو داده است اشاره مینماید و یقین دارد که اعلیحضرت اقدس شاهنشاهی در این مقدمه کدورت آمیز و غیر مترقب با او شراکت خواهند فرمود و چون از آنجائیکه موافق قانون مملکت و رسوم وراثت تاج و تخت سلطنت ایتالیا باو رسیده است اظهار امیدواری میکند که مبانی مودت و مصافحت را که فیما بین دولتین علیتین هست بیش از پیش مستحکم تر نماید و مراوده دوستی و یکجبهتی را وسعت دهد و اعتماد زیاد دارد که اعلیحضرت اقدس شهریاری نیز در اجرای این نیت با او شریک خواهند بود. اصل نامه بزبان ایتالیائی نوشته شده است. چون سررشته زیاد از آن زبان ندارم بهتر از آن نتوانستم از عهده ترجمه آن برآیم. اصل مقصود همان است که ترجمه شده است، اگر کم و زیاد داشته باشد خیلی کم خواهد بود. خلاصه چون تبلیغ این نامه از واجبات بود لهذا بتعجیل هرچه تمامتر باپست همین روز انفاذ حضور گردید، البته نامه مزبور جواب لازم دارد هر وقت رسید بمهر قسمی که امر و مقرر شود ابلاغ خواهد شد.

۱۵ شهر صفر ۱۲۹۵

عریضه ۲۱ شهر ربیع الثانی مشتهل یکطرفا بحضور جناب جلالت مآب یحیی خان معتمد الملک نایب وزیر امور خارجه و وزیر جنگ عرض شد

قربانت شوم بموجب عریضه و تلگراف مراتب تهنیت را در باب دو منصب جلیل وزارت جنگ و وزارت امور خارجه عرض کرده ام و حالا نیز تهنیت خود را تجدید میکنم و از درگاه خداوند متعال مسئلت مینمایم که روز بروز درجات و مراتب جناب بندگان عالی را زیاد کند و بر عزت و عظمت بیفزاید. دو طرفه تلگراف که یکی در باب نهضت موکب همایونی و دیگری در جواب تلگراف

تهنیت این کمترین فرستاده بودند واصل و زیارت شد . چند روز قبل براین يك تلگراف دیگر که سوادش را لفاً میفرستم خدمت جناب بندگان عالی معروض داشته ام . این فقره شورش سرباز و سنگ انداختن به کالسکه اعلیحضرت اقدس همایون روحنا فداه و بکالسکه وزرا و کشتن ده نفر سرباز و نسق ده نفر دیگر خیلی بدنما شده است . در این باب در روزنامه ها معرکه میکنند . عجب تشریفاتى قبل از ورود فراهم آمده است ! من باب نمونه يك فصل از روزنامه مرسلینی را قیچی کرده و لفاً انفاذ میدارم . بعد از مطالعه معلوم خاطر بندگانعالی خواهد شد که این کار چه قدر بداتفاق افتاده است . از قراریکه می شنوم در آلمان ویکجا هم از این بدتر می نویسد . خلاصه بد بهانه است که بدست مردم افتاده است . پوست ما را میکنند و خواهند کند و دور نیست که بعد از ورود موکب همایونی بدتر از اینها بنویسند . منتظر جواب تلگراف هستم . انشاءالله همینکه رسید از روی علم بتدارك رفع و دفع این تهمت ها خواهم افتاد . چنانکه بعرض بندگانعالی رسیده است کمترین را احضار فرموده اند که حسب الامر بزیارت خاکپای مبارک اعلیحضرت اقدس همایون شاهنشاهی تاو لادی قفقاز بروم و در همین دو سه روزه روانه خواهم شد . احتمال دارد که درایام این سفر نتوانم به آن طوریکه باید و شاید عرایض خود را بعرض حضور جناب بندگانعالی برسانم . ازحالا عذر این قصور را میخواهم و تعهد میکنم که هر وقت از اوقاتیکه فرصتی بدست آمد در عریضه نگاری خودداری و فروگذاری نخواهد شد . روزنامه های مسمی بروزنامه مموریال و اروپ دیپلماتیک را باسم جناب بندگانعالی میفرستم ، از مطالعه آنها حالت پولتیکیه حالیه بدست می آید . دولت انگلیس خیلی سخت ایستاده است و از قراریکه معلوم میشود تا اینکه در فصول عهده نامه سنت استفانو تغییر و تبدیل داده نشود از صرافت جنگ نخواهد افتاد . اعتقاد فدوی اینست که روسها گذشت خواهند کرد و بالاخره کار بصلح خواهد انجامید .

۲۱ شهریور بیع الثانی ۱۲۹۵

عریضجات مورخه ۲۶ شعبان ۱۲۹۵ نمره ۱۲۷ مشتمل بر نه طغرا بحضور حضرت اشرف سپهسالار اعظم بعد از مراجعت از سفر فرنگستان

خداوندگارا درباب عمل صاحب منصبهای نظامی و غیرنظامی و پیغام بارون سلحه قیمت موزیک و تتمه قیمت ظروف چینی و بلور- آلات فرمایش حضرت اشرف ارفع بندگانهالی و همچنین درباب مخارج سفر روم و تلگرامهای ایتئیل و وجوهات سنواتی و مصارف سفر ولادی قفقاز و قیمت نشان مادام لامارشان مکماهون و نشانهای که مسیوهاله ساخته و فدوی به وین آورده بود، شرح مفصلی ازوین معروض داشته و از همانجا انفاذ دارالخلافه نمودم. البته تا بحال رسیده وقراری درانجام همه آن فقرات گذارده اند. حالا هم من باب احتیاط و یادآوری باز هم با این چاپار مختصری در خصوص هر یک از آن فقرات جداگانه معروض میدارم و مستدعی ام که التفات فرموده قرار آنها رابطوری بدهند که از آن مرارت بیرون آمده آسودگی حاصل نماید.

امروز چهارده روز است که ازوین مراجعت نموده ام. بعد از ورود پاریس بقدر دو هفته مشغول انجام بعض کارهایی که در ایام غیبت فدوی معوق مانده بود توقف نموده و پس از فراغت بجهت نقاهت مزاج دونفر از اطفال و بواسطه نقاهت مزاج خودم به بیلاق رفته و حالا هفت هشت روز است که در ویلر درکنار دریا دریک خانه خوب بیلاقی جا بجا شده و مشغول مداومی باشم و لله الحمد بواسطه این چند روز استراحت احوال فدوی و اطفال رو به بهبودی است. انشاءالله تا یک ماه دیگر که در اینجا خواهم ماند بکلی رفع نقاهت خواهد شد و بعد از آن دوباره پاریس مراجعت کرده بانجام خدمات مرجوعه اشتغال خواهم یافت.

نشان مادام لامارشال مکماهون را رسانیدم. خیلی محظوظ شد و مخصوصاً خواهش نمود که مراتب امتنان و تشکر او را بخاکپای مبارك اعلیحضرت اقدس همایون روحنا فداء برسانم. در باب وجه قیمت نشان ایشان بمرارت افتاده ام. چون وجه نقد نداشتم سه ماهه نوشته دادم و حالا هرگاه چهارصد تومان قیمت آن نرسد فدوی را بمرافعه خواهند کشید. از برای خاطر خدا و پیغمبر مرحمت کرده وصول و ایصال این وجه را بطوری قرار بدهند که زود برسد و یقه فدوی از دست مسیو مایر خلاص والا هرگاه وجه قیمت نشان مادام لامارشال بموقع نرسد اسباب افتضاح برپا خواهد شد.

سه دست موزیک فرمایشی که هر دستش برای شصت نفر است حاضر شده است و صاحب کارخانه زور آورده است و وجه قیمت آنرا از فدوی مطالبه مینماید. مات و متحیر مانده ام و نمی دانم جواب او را چه بگویم. اصل قیمت آن سه دست موزیک قریب به سه هزار تومان است. بقدر یکصد تومان اسباب یدکی لازم دارد، هشتاد تومان هم مخارج صندوقهای حلبی و چوبی و باربندی خواهد شد و بعلاوه وجه کرایه هم باید بر آن سه مبلغ افزوده شود. در این باب هم استدعا دارم مرحمت نموده قدغن فرمایند و جوهات لازمه را بفرستند که به صاحب کارخانه موزیک کارسازی شده و انفاذ دارالخلافت گردد.

ظروف چینی و بلورآلات فرمایشی نزدیک با تمام است و آنها را نمی گذارند از کارخانه بیرون بیاید تا تمامی وجه قیمت آنها کارسازی شود. در این باب هم مجدداً مستدعی میشوم که تتمه وجه قیمت آنها را از روی همان صورت حسابی که در روی پاکت نوشته و از وین فرستادم حواله بفرمائید زود برسد تا اینکه در راه انداختن اسباب مزبور تاخیری واقع نشود.

مخارج سفر روم و مصارف تلگرافهای ایت تیل و خرج سفر ولادی قفقاز از قرار همان صورتی که پیش از حرکت ازوین داده بودم و بعد از آن در جزو عریضجات مورخه ۲۹ رجب ازوین فرستادم یکم هزار تومان است. مخارج بیست و شش روز وین هم بامخارج ایاب وذهاب، دوهزار و چهارصد و پنجاه فرانک شده است. استدعا دارم این وجه را نیز در جزو وجوهات دیگر یادوهزار و دو بیست تومان سنواتی مرحمت نموده، حواله فرمایند که زود برسد و بطلبکارها کارسازی و گریبان فدوی از دست آنها خلاص شود.

در ضمن تعلیقه جاتی که مصحوب لوئی رسید بجناب نریمان خان اشاره شده بود که مبلغ هشت هزار تومان توسط حاجی رحمان فرستاده شد به نظر آقا خواهد رسید که از بابت قیمت اسباب کارخانه کار سازی شود، تابحال دیناری از آن بابت نرسیده و مسیو فابیوس معطل و بی کار مانده است. حالا باوصف این احوال نمیدانم تکلیف چیست. استدعا دارم تکلیف فدوی را در این باب معین فرمایند. مسیو فرمی سه پروژه نوشته و نزد فدوی فرستاده بود. هرچه نوشته است خیلی متین و موافق عقل است. آدم چیز فهم که طالب پیشرفت امورات است همین طور پروژه می نویسد و کار خود را از پیش می برد و از عهده تعهدات خود برمی آید. در باب پروژه مشارالیه باید کتابها نوشت، اما چون میدانم پای پول در میان است در خدمت اولیای دولت علیه این گونه مطالب پیشرفت ندارد. لهذا با ارسال سواد آنها اکتفا نموده مستدعی می شوم که یک جوابی یا تصدیق یا رد بمشارالیه مرقوم فرمایند و این شخص بزرگوار را درانتظار نگذارند.

از خواستن پول منزجرم و میدانم که نباید با هر پست این قبیل مطالبات را ذکر کرد، اما بدبختانه حالت مابیحجاره مأمورین بطوری افسرده و پریشان است که تکلیف مأموریت از دست رفته، اوقات شریفه را مشغول این گونه مزخرفات باید کرد.

يك روز که اعلیحضرت قدر قدرت اقدس همایون شاهنشاهی روحانفداه باگسپوزیسیون ولسکسیون پرو تشریف برده بودند در آنجا سنگ معدن سرب مخلوط به نقره دیده در همان مجلس فرمودند که مهندس آلمانی که تازه بایران آمده از آن سنگ معدن پیدا کرده و بطهران فرستاده و بنظر انور رسیده بود. بعد در وین فدوی را خواسته، مخصوصاً امر و مقرر فرمودند که يك پارچه از آن سنگ تحصیل نمایم و بدار الخلافه بفرستیم. فدوی بمحض ورود بیاریس باگسپوزیسیون و به آن سکسیون پرو رفته از همان سنگ، دو پارچه گرفتیم. يك پارچه آنرا بتوسط وزارت امور خارجه فرانسه فرستادم و بایصال سفارت آن دولت مقیم دار الخلافه خواهد رسید. آن پارچه دیگرش را به عالیجاه یحیی بیك سلطان سپردم که هر وقت شرفیابی بحضور مبارك حضرت اشرف ارفع بندگانعالی برساند، شرحی نیز در باب صفات آن سنگ نوشته و مصحوب عالیجاه مشارالیه فرستاده ام و سپرده ام که سنگ مزبور را باعریضه که معروض داشته ام هر دو را در یکجا برساند. جناب جلالتمآب معتمد الملک دام اقبال العالی در جواب روزنامه تایمس داده بودند در طهران شرحی بزبان فرانسه نوشته، نزد فدوی فرستاد تاکید فرموده بودند که بدهم در روزنامه های اینجا چاپ بزنند و انتشار بدهند. فدوی نیز دادم در روزنامه مونتر که یکی از روزنامه های معتبر اینجا است چاپ زدند و اینک چند نسخه از آن روزنامه باهمین چاپار انفاذ میدارم. خیلی خوب نوشته بودند و در اکثر از روزنامه ها نقل شده است.

۲۴ شهر شعبان ۱۲۹۵

عریضجات مورخه ۱۶ شوال ۱۲۹۵ نمره ۱۲۸ مشتمل بر چهار طاقرا

خداوندگارا بتاریخ چهارم این ماه اوکتوبر که مطابق پنجم شهر حال بوده باشد در باب عمل راه آهن و در جواب تلگرافنامه که از جانب حضرت اشرف ارفع بندگانعالی شرف صدور یافته بود، جواب مفصل هم از جانب فدوی و هم از جانب مسیوالیون انفاذ حضور شد. چون از آن تاریخ الی امروز جوابی نرسیده لازم آمد که سواد تلگراف مسیوالیون و خود این فدوی را که در آن تاریخ انفاذ شده است در جزو عریضجات امروز انفاذ حضور نموده، استدعا نمایم که یک جواب قبول یارد در این باب بدهند که مردم آسوده بشوند. مسیوالیون و شرکای او آدمهای معتبرانند و بنا بمضمون آن تلگرافهاییکه در دستگاه وزارت جلیله امور خارجه صادر شده است چنان استنباط کرده اند که اولیای دولت باین عمل راه آهن میل دارند و این عمل خواهد گذشت و بنا بر این احوال تدارک کار خود را بطوری فراهم آورده اند بمحض اینکه قرارنامه برسد در گذراندن این کار بهمیچوجه معطلی نداشته باشند، باوصف این احوال و با وجود آن اعلام هائی که در باب امضا شدن قرارنامه از جانب حضرت اشرف بندگانعالی شده است، مات و متحیر مانده ام و نمی دانم چه طور شده است که این قرارنامه امضا شده را نمی فرستند، اگرچه در این باب اصراری ندارم اما از آنجائیکه می بینم مردم در انتظاراند و از این انتظار انزجار خاطر بهم می رسانند و می توانند کله خود را بخارج و داخل بکوبند و بدین واسطه اسباب بدنامی حاصل شود، لازم میدانم عرض بکنم که برای رفع این علت که بدترین علتها است چنانکه موقع از دست نگذاشته است باید یک جواب رد یا قبول به آنها داده که آسوده بشوند و ما را هم آسوده بگذارند.

بمحض وصول برات سه هزار و هفتصد و هفتاد و سه لیره و یازده شلینگ و هشت پنس، همان ساعت برات مزبور را به عالیجاه مسیو

هرمان تسلیم نموده که بقبولی برساند و تا قبولی آن برسد علی الحساب مبلغی که از بابت بلور آلات و ظروف چینی و غیره لازم بود از مشارالیه گرفته و حق کارخانجات راداده و بلا تأخیر اسبابها را باربندی نموده نزد خیرالحاج حاجی محمدرحیم فرستاده و در زود رسانیدن آنها تأکیدات لازمه بحاج مشارالیه نموده ام. انشاءالله بسلامت میرسد و بمبارکی استعمال خواهد شد. عدد صندوقها شصت و سه لنگه است، باین معنی که پنجاه و سه لنگه بلور آلات است و نه لنگه ظروف چینی و یک لنگه کارد و چنگال و غیره است. سیاهه بلورها را که بچه ترتیب در صندوقها بسته شده اند، اینک لفاً انفاذ حضور مینمایم و بنا بسفارش رئیس بکارا استدعا میشود که در وقت باز کردن صندوقها قدغن فرمایند بدقت باز شود که چیزی در میان لفافهای کاغذها نماند و بلورها نشکند. صورت خرید کارد و چنگال را نیز در جوف پاکت امروز میفرستم.

وجه برات سه هزار و هفتصد و هفتاد و سه لیره و یازده شلینگ و هشت پنس را که سه ماه بعد از رؤیت وعده دارد هنوز نتوانسته ایم تنزیل نمائیم و دلیل آن این است که در مدت همین ماه چند خانه بانك معتبر انگلستان ورشکست شده، از آنجمله یکی بانك کلاسکواست که چهل میلیون لیره یعنی دویست کرور تومان به باد فنا داده است و خانه اکثر ازبندگان خدا را بالکلیه خراب کرده است. چشم مردم از این حادثه ها ترسیده، این قبیل براتها را قبول نمی کنند و می ترسند که خانه ذیکلر هم مثل آن خانه های بانکی ورشکست بشود. خلاصه بهر جا که میرویم این برات را و سایر برات مردم را نمی خواهند تنزیل نمایند. بخود ذیکلر هم تکلیف شد گویا قرار آنها بر این نیست که برات خانه خودشان را تنزیل نمایند. در هر صورت چنانکه مقرر فرموده اند مسیو فابیوس را تا سه چهار روز دیگر با ماشین الکتریسیته و ملزومات آن راه خواهیم انداخت تا ببینم سایر

اسباب کار را بچه وسیله و بچه قسم باید راه انداخت. پول کم است و خرج زیاد، از قراریکه میگویند کرایه از اصل قیمت اسباب کار زیادتر خواهد شد باوصف این احوال نمی دانم تکلیف چیست .

از پنج قطعه نشان لژیون دونور که بنا به تکلیف کلنل روبیر آجودان مارشال مکماهون بموجب سیاهه که بخط فدوی نوشته و حسب الامر نزد مشارالیه فرستاده شده بود، سه قطعه آن یکی از درجه دویم برای حضرت اشرف امجد والا شاهنشاهزاده ظل السلطان مدظله العالی و دیگری ایضاً در درجه دویم برای جناب معین الملک و سیمی از درجه چهارم برای مقرب الخاقان میرزا نصرالله خان از جانب دولت بهیه فرانسه اعطا شد ولی نشان فدوی و نواب وجیه الله میرزا داده نشد. در حق فدوی میگویند حالا موقع نرسیده است، در وقتش داده خواهد شد، اما در باب نشان نواب معزی الیه بهانه که می آورند این است که از اجزای وزارت خارجه نیستند و خدمتی بدولت فرانسه نکرده اند که استحقاق لژیون دونور را بهم رسانیده باشند. گویا از قراریکه شنیدم از جانب مسیومنیه اطلاعات خواسته اند که نشان وجیه الله میرزا را بدهیم یا ندهیم و جناب مشارالیه گفته است من او را نمی شناسم و لازم نیست بکسی که معروف سفارت فرانسه نیست و خدمتی بدولت مانکرده است نشان داد. مسیومنیه کار را مغشوش کرده است والا میدادند. خلاصه هرچه اهتمام کردم نشد، جواب میکنند. خدا لعنت کند آدم بدنفس را. حال دیگر این طور شده، چه باید کرد. هرگاه مآذونم فرمایند از دولت دیگر برای معزی الیه نشان تحصیل خواهیم کرد که درجه آن از درجه نشان لژیون دونور بالاتر باشد. منتظر او امر حضرت اشرف امجد بندگانعالی هستم که از آن قرار رفتار نمایم .

۱۶ شهر شوال ۱۲۹۵